การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Syncretism of Chinese and Local Beliefs: A Case Study of Phra Suea Mueang Shrine and Pho Than Muang Thong Shrine, Nakhon Si Thammarat Province

อุมา สินธุเศรษฐ์[1] | **Uma Sinthuset**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช และ 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลการวิจัยเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 17 คน ได้แก่ 1) กลุ่มคณะกรรมการและผู้ดูแลศาลเจ้า จำนวน 7 คน และ 2) กลุ่มผู้ศรัทธาในศาลเจ้า หรือผู้รู้จักศาลเจ้า จำนวน 10 คน ที่อาศัยในพื้นที่ที่ศาลเจ้าตั้งอยู่ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ (1) การนับถือเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公) (2) เทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีน และ (3) การผสมผสานรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมใน

[1]อาจารย์ประจำสาขาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่: uma.sin@sru.ac.th

[1]Lecturer, Chinese Program, Faculty of Humanities and Social Science, Suratthani Rajabhat University, e-mail: uma.sin@sru.ac.th

งานประจำปี และ 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช จากกรณีศึกษาพบว่ามี 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) การซ้อนทับของคติความเชื่อรูปแบบเดียวกัน (2) ลักษณะทางสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ และ (3) การบริหารงานของคณะกรรมการศาลเจ้า การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่นแสดงให้เห็นถึงวิถีพหุวัฒนธรรมของคน 2 กลุ่มที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อีกทั้งยังถือเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เกิดจากการปรับตัวตามกระแสพลวัตของวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ: การผสานคติความเชื่อ ความเชื่อของชาวจีน ความเชื่อของท้องถิ่น ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง

Abstract

The purposes of the research article are to 1) examine the characteristics of the syncretism of the Chinese and 2) analyze the factors in the syncretism of Chinese and local beliefs. This study is qualitative research based on documentary research data and fieldwork. The selection of informants in purposive sampling includes 1) 7 members of the administration of the shrine committees and 2) 10 people believers and people who know these shrines—creating content analysis and presenting by descriptive analysis.

The results showed that there were three characteristics of syncretism. Firstly, there was a combination of the beliefs in Bentougong (本头公), a Chinese deity, and local deities. Secondly, there were local statues of deities in Chinese shrines. Lastly, there was a fusion of diverse religious beliefs shown in traditions and rituals during annual festivals. There were three factors in syncretism. Firstly, there were Chinese and local deities in the same context. Secondly, Environmental geography. Lastly, the Administration of the shrine committee. The syncretism of different beliefs shows how these two groups of people could live peacefully in a multicultural society. Besides that, syncretism also becomes a new wisdom that develops from the dynamic of folk culture.

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

Keywords: Religious Syncretism, Chinese Beliefs, Local Beliefs, Phra Suea Mueang Shrine, Pho Than Mueang Thong Shrine

บทนำ

ชาวจีนเป็นชนชาติที่ค่อนข้างยึดมั่นวิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อของชนชาติตน แต่เมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แปลกใหม่ก็มักจะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น เพื่อสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคมใหม่ ทว่ายังคงดำรงวิถีชีวิตตามคติความเชื่อดั้งเดิม โดยไม่ถูกวัฒนธรรมใหม่กดทับจนสูญเสียความเป็นตัวตน เมื่อวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมีการติดต่อระหว่างกัน ผ่านการใช้ชีวิตอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน เกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะรูปแบบใหม่ที่ผสมผสาน “ความเป็นจีน” กับ “ความเป็นท้องถิ่น” เข้าด้วยกัน วัฒนธรรมและคติความเชื่อลูกผสมรูปแบบใหม่นี้ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวจีนโพ้นทะเลในพื้นที่นั้น ๆ แต่ยังเข้าไปมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนดั้งเดิมในท้องถิ่นด้วย อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2553: 85-86) เรียกปรากฏการณ์การผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวว่า Syncretism คือ การที่ความเชื่อทางศาสนาถูกเผยแพร่ออกไปนอกปริมณฑลทางวัฒนธรรมเดิมของตนเอง ก็มักจะผสมผสานกับคติความเชื่อหรือศาสนาในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือผสมผสานกับองค์ประกอบทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่ใช่ศาสนา โดยปรากฏออกมาได้ในหลากหลายมิติ เช่น การผสมผสานในลักษณะรูปเคารพ การผสมผสานในรูปแบบพิธีกรรม เป็นต้น รวมถึงสามารถนำไปสู่การเกิดคติความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากรูปแบบดั้งเดิมของแต่ละฝ่าย

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวจีนมาตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเมืองยิ่งใหญ่ในเขตคาบสมุทรสยาม-มลายูภายใต้ชื่อ อาณาจักรตามพรลิงค์ อาณาจักรเก่าแก่ที่อยู่มายาวนานก่อนปี พ.ศ. 500 (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2523: 1) เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวรก็นำเอาวัฒนธรรมและคติความเชื่อที่เคยปฏิบัติมาเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในจีนมาปฏิบัติสืบต่อในแผ่นดินใหม่ เห็นได้จากร่องรอยของศาลเจ้าจีนที่ตั้งอยู่ทั่วไปในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่สันนิษฐานว่ามีอายุมากกว่าหนึ่งร้อยปีเป็นอย่างต่ำ (ชวลิต อังวิทยาธร, 2552: 5; จำรัส เพชรทับ, 2552: 42) ศาลเจ้าทั้งสองแห่งมีป้ายชื่อภาษาจีนระบุว่า “ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง” (本頭公廟) แต่มีรูปลักษณ์ของเทพประธานแบบศิลปะท้องถิ่นอันแตกต่างไปจากศาลเจ้าจีนแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช สะท้อน

ให้เห็นถึงการปะทะสังสรรค์กันระหว่างคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่นอย่างชัดเจน

ศาลเจ้าเปิ่นโถวกงตั้งอยู่ทั่วไปในสังคมไทยแต่จะมีรูปแบบของเทพประธานที่แตกต่างกัน รูปเคารพเทพเปิ่นโถวกงในบางแห่งเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของสุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ (2556: 59-66) ที่ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าเปิ่นโถวกงในสังคมไทย พบว่ารูปลักษณ์ของเทพเจ้าเปิ่นโถวกงมีแบบเฉพาะท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้ การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาเทพเจ้าเปิ่นโถวกงในภาพรวม ไม่ได้มุ่งศึกษาเฉพาะประเด็นลักษณะการผสมผสานสองคติความเชื่อในศาลเจ้าที่มีเทพเจ้ารูปลักษณ์แบบเฉพาะถิ่นเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจว่า คติความเชื่อใน “เปิ่นโถวกง” ของชาวจีนจากกรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมืองและศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง สามารถผสมผสานปรับรูปแบบให้เข้ากับวัฒนธรรมและคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวนครศรีธรรมราชได้อย่างไร ลักษณะและปัจจัยสำคัญที่ทำให้คติความเชื่อทั้งสองรูปแบบผสมผสานกันมีมิติใดบ้าง ผลการศึกษาที่ได้ไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนเข้าใจถึงข้อมูลและบริบทของศาลเจ้าที่ถูกต้องมากขึ้น และยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีพหุวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชาวจีนและชาวท้องถิ่นผ่านวิธีการผสมผสานคติความเชื่อ นอกจากนี้ยังถือเป็นการเติมเต็มองค์ความรู้ด้านจีนศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ยังมีผู้ทำการศึกษาอยู่น้อย นำไปสู่การหาหนทางที่เหมาะสมเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูองค์ความรู้วัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเลนครศรีธรรมราช ตลอดจนเผยแพร่ให้ลูกหลานชาวนครศรีธรรมราชในรุ่นหลังได้รับรู้และศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีระเบียบการดำเนินวิธีวิจัย ดังนี้

1. การคัดเลือกพื้นที่ เลือกศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ของจังหวัด อายุมากกว่าหนึ่งร้อยปี มีจุดเด่นที่เทพประธานมีรูปลักษณ์แบบศิลปะท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นศาลเจ้าที่มีการจัดกิจกรรมประจำปีในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) กลุ่มคณะกรรมการและผู้ดูแลศาลเจ้า จำนวน 7 คน ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาลเจ้า การดำเนินกิจกรรมประจำปีของศาลเจ้า การประกอบพิธีกรรมและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา 2) กลุ่มผู้ศรัทธาหรือผู้รู้จักศาลเจ้าที่อาศัยละแวกศาลเจ้า จำนวน 10 คน ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อของกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อศาลเจ้า

3. เครื่องมือดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสำรวจข้อมูลวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ งานวิจัย บทความ สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือวิจัยที่ใช้เก็บข้อมูลส่วนนี้ผ่านการรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เอกสารรับรองเลขที่ SRU-EC 2023/118 และ 3) แบบสังเกต บันทึกผลการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการเข้าร่วมงานพิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช และงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง บันทึกผลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อสำรวจและศึกษาลักษณะทางประติมานวิทยาของรูปเคารพภายในศาลเจ้า ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมผู้ที่เข้ามาสักการะบูชาองค์พระเสื้อเมืองและพ่อท่านม่วงทอง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลวิจัยทางเอกสาร ร่วมกับแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) จากการลงพื้นที่ภาคสนาม ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสังเกตการณ์

5. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลการวิจัยเรื่องการผสานคติความเชื่อของชาวจีนและคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศาลเจ้าพระเสื้อเมืองและศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การผสานคติความเชื่อของชาวจีนและคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศาลเจ้าพระเสื้อเมืองและศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ลักษณะการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

การวิเคราะห์ลักษณะการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราชของศาลเจ้าพระเสื้อเมืองและศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง พบว่ามี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การนับถือเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公) 2) เทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีน และ 3) การผสมผสานในรูปแบบของงานประเพณีประจำปี นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การนับถือเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公)

ศาลเจ้าพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช (ศาลพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช) ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองตั้งอยู่ในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 1: ชื่อภาษาจีนของศาลเจ้าพระเสื้อเมืองระบุว่า “ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง” (本頭公廟)
ที่มา: อุมา สินธุเศรษฐ (2566ก)

ภาพที่ 2: ชื่อภาษาจีนของศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองระบุว่า “ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง” (本頭公廟)
ที่มา: อุมา สินธุเศรษฐ (2566ข)

ภาพที่ 1 และ 2 ศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งมีชื่อภาษาจีนปรากฏอยู่บนป้ายชื่อศาลเจ้าที่เหมือนกัน คือ “本頭公廟” แปลตรงตัวว่า “ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง” สอดคล้องกับข้อมูลในหนังสือ “ประวัติศาลเจ้าพระเสื้อเมือง” ซึ่งมีบันทึกคำกล่าวนำของคุณวริทธิ์ วีระนรพานิช ประธานศาลเจ้าปี พ.ศ. 2552 ไว้ว่า

> “ศาลเจ้าปึงเถ้ากง (พระเสื้อเมือง) ได้ก่อตั้งมาเกือบ 130 ปี จำความได้ว่า ตั้งแต่ผมยังเป็นเด็ก เมื่อถึงหน้าเทศกาลสำคัญของชนชาวจีน คุณแม่ผมต้องพาผมพร้อมกับพี่สาว และน้องชายนั่งสามล้อมากราบไหว้สักการะที่ศาลเจ้าปึงเถ้ากงทุกครั้ง”
>
> (ชวลิต อังวิทยาธร, 2552: 2)

ขณะที่ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง ยุคแรกเริ่มเป็นที่รู้จักของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอสิชลชื่อ “ศาลเจ้าปุนเถ้ากง” (โต (นามสมมุติ), สัมภาษณ์ : 24 กันยายน 2566) ทั้งนี้ คำว่า “ปึงเถ้ากง” และ “ปุนเถ้ากง” เป็นการออกเสียงภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋วของคำว่า “เปิ่นโถวกง” (本头公) ในสำเนียงภาษาจีนกลาง แต่ออกเสียงต่างกันเพราะชาวจีนแต้จิ๋วในไทยมาจากต่างท้องถิ่นกัน (ถาวร สิงขโกศล, 2562: 152-169) จากข้อมูลข้างต้นสามารถยืนยันได้แน่ชัดว่า ศาลเจ้าจีนทั้ง 2 แห่งเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีนว่า “ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง”

ถาวร สิงขโกศล (2562: 153-154) กล่าวถึง “เปิ่นโถวกง” ว่า เป็นเทพเจ้าที่ไม่เคยปรากฏชื่อเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนในประเทศจีนเคารพนับถือมาก่อน ผู้นับถือเทพเจ้าองค์นี้เป็นชาวจีนที่อาศัยในดินแดนโพ้นทะเลในเอเชียอาคเนย์ เทพองค์นี้มีต้นเค้ามาจาก “ถู่ตี้เสิน” (土地神) หรือ “ถู่ตี้กง” (土地公) ซึ่งเป็นเทพผู้คุ้มครองแผ่นดินและชุมชน เทียบได้กับ “พระภูมิเจ้าที่” ตามคติความเชื่อของคนไทย เมื่อชาวจีนอพยพมาอาศัยในเอเชียอาคเนย์ก็ได้ปรับเปลี่ยนชื่อเรียกเทพองค์ดังกล่าวว่า “เปิ่นโถวกง” (本头公) โดยยังคงนับถือเป็นเทพเจ้าผู้คุ้มครองแผ่นดินและชุมชน แต่เป็นแผ่นดินและชุมชนชาวจีนในเอเชียอาคเนย์ อย่างไรก็ดี การตีความถึงที่มาของเทพเปิ่นโถวกงในนั้นแตกออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกวิเคราะห์ว่า “เปิ่นโถวกง” หมายถึง เทพผู้นำคนสำคัญที่สร้างคุณูปการให้แก่ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเล เมื่อเสียชีวิตไป ชาวจีนในชุมชนให้การยกย่องนับถือเป็นเทพเจ้าผู้คุ้มครองแผ่นดินและชุมชนชาวจีนในโพ้นทะเล (Ruan Fucai & Ruan Shungui, 2018: 200) ลักษณะที่สองวิเคราะห์ว่า “เปิ่นโถวกง” หมายถึง เทพผู้คุ้มครองท้องถิ่นนั้น ๆ (Bannong Lamugai, 2016: 221) เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าทั้ง 2 แห่ง พบว่า เทพประธานของศาลเจ้า ได้แก่ “พระเสื้อเมือง” และ “พ่อท่านม่วงทอง” ถูกนับถือในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ปกปักคุ้มครองพื้นที่ดั้งเดิมมากกว่าจะเป็นเทพเจ้าผู้นำชุมชนชาวจีน

กรณีศาลเจ้าพระเสื้อเมืองยังไม่พบว่ามีเอกสารหลักฐานใดที่สามารถยืนยันแน่ชัดถึงช่วงเวลาในการก่อตั้งศาลเจ้าพระเสื้อเมือง มีเพียงกระถางธูปโบราณในศาลเจ้าพระเสื้อเมืองที่ปรากฏปีและนามผู้ถวายกระถางธูปดังกล่าวให้แก่ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ดังนี้ “康熙伍丁一年弟子吴丑喜耶”แปลได้ว่า “ปีรัชศกคังซีที่ 51 ผู้ศรัทธานาม อู๋โฉ่ว ขอถวายด้วยความยินดี” ทั้งนี้ ปีรัชศกคังซีที่ 51 (ค.ศ. 1712) ตรงกับปี

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2255 ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ยุคปลายของกรุงศรีอยุธยา และข้อมูลจาก “ตำราพระราชพิธีตรุษและสารทสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช” ซึ่งเป็นบันทึกพระราชพิธีตรุษของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรีที่ระบุถึงการประกอบพิธีอัญเชิญทวยเทพผู้คุ้มครองเมืองนครศรีธรรมราช ณ “สถานพระเสื้อเมือง” (วิเชียร ณ นคร, 2513: 15, 20) จึงสามารถยืนยันได้ว่าศาลเจ้าพระเสื้อเมืองน่ามีอายุไม่น้อยกว่ากรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และเป็นที่รู้จักในชื่อ “สถานพระเสื้อเมือง” อันเป็นเทวสถานที่สถิตเทวดาประจำเมือง สำหรับประกอบพิธีตรุษเมืองนครซึ่งเป็นพระราชพิธีระดับรัฐ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์ ประธานคณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมืองคนปัจจุบันที่ได้พูดถึงบริบทของการเป็นเทวสถานที่สถิตเทพารักษ์ประจำเมือง ไว้ว่า

> “ศาลพระเสื้อเมืองเป็นสถานที่ประดิษฐานเทวดาผู้รักษาเมืองนครศรีธรรมราช คอยดูแลปกป้องพี่น้องชาวนครศรีธรรมราชให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำการค้าก็เจริญรุ่งเรือง”
>
> (ณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์, 2566: ออนไลน์)

เนื่องด้วยศาลเจ้าพระเสื้อเมืองมีสถานะเป็นเทวสถานสำคัญที่มีเทพผู้คุ้มครองเมืองสถิตอยู่ ชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่จึงแสดงความเคารพศรัทธาต่อเทพผู้คุ้มครองเมืองนครศรีธรรมราชโดยการถวายกระถางธูป

กรณีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จากการสังเกตภายในศาลเจ้าพบป้ายชื่อศาลเจ้า มีอักษรจารึกวันที่และชื่อบุคคลที่สร้างศาลเจ้า ฝั่งขวาของป้ายระบุว่า “民国二九年一月合日” แปลได้ว่า “ยุคสาธารณรัฐจีน ปีที่ 29 เป็นวันดี” ตรงกับปี พ.ศ. 2483 ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 8 ฝั่งซ้ายของป้ายระบุว่า “普邑李林民李吉敬题” แปลได้ว่า “หลี่หลินหลี่จี๋ ชาวอำเภอผู่อี้ ตั้งใจเขียนอย่างเคารพ” แสดงว่า ศาลเจ้าหลังปัจจุบันสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 8 เป็นอย่างน้อย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบป้าย “ประวัติพ่อท่านม่วงทองโดยสังเขป” อยู่ภายในศาลเจ้า ข้อความในป้ายกล่าวถึงการเข้าทรงของชาวบ้านจนทราบถึงเรื่องราวของพ่อท่านม่วงทอง เจ้าอาวาสวัดม่วงทองในสมัยอยุธยา โดยเชื่อกันว่าเมื่อพ่อท่านม่วงทองมีชีวิตอยู่เป็นที่นับถือศรัทธาของคนทั่วไปอย่างมาก หลังทราบความชาวบ้านจึงสร้างศาลาถวายพ่อท่านม่วงทอง และเรียกขานต่อ ๆ กันว่า “พ่อท่านม่วงทอง” หรือ “พ่อท่านตาม่วงทอง”

มาจนถึงปัจจุบัน จนในปี พ.ศ. 2465 มีพ่อค้าชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้าอยู่ที่บ้านต้นพยอม ค้าขายออกมาเป็นที่พอใจจึงได้สร้างศาลาหลังใหม่แทนที่ศาลาหลังเก่าที่ใกล้พังเพื่อตอบแทนพ่อท่านม่วงทอง พ่อท่านม่วงทองมักจะเข้าฝันชาวบ้านหลายครั้งเพื่อขอให้ช่วยซ่อมแซมศาลา ภายหลังศาลาพ่อท่านม่วงทองถูกน้ำพัดจนชำรุดลงอีกเพราะตั้งอยู่บริเวณป่าพรุน้ำท่วมถึง ชาวบ้านก็ได้ฝันถึงพ่อท่านม่วงทองอีกจึงมีการสร้างศาลาพ่อท่านม่วงทองใหม่ โดยย้ายมาตั้งในที่ตั้งใหม่ไม่ไกลจากเดิมมากและบูรณะซ่อมแซมอาคารให้มีลักษณะแบบศาลเจ้าที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนมาจนถึงปัจจุบัน (ข้อมูลจากป้าย “ประวัติพ่อท่านม่วงทอง โดยสังเขป” เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2566)

ผลการศึกษาไม่พบปรากฏวันเวลาที่ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองถูกสร้างขึ้นเป็นครั้งแรก จากการสัมภาษณ์ โต (นามสมมุติ) อดีตกรรมการศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง ให้ข้อมูลว่า ศาลเจ้าหลังปัจจุบันย้ายมาจากที่ตั้งของศาลหลังเก่าซึ่งโดนน้ำท่วมจนทรุดโทรมเสียหาย พื้นที่ตั้งของศาลเคยเป็นที่ตั้งของท่าเรือสำเภา

> “เมื่อก่อนที่ตั้งศาลเจ้าเป็นป่าดงดิบไม่มีคนไทยอาศัยมาก่อนตรงนี้มีท่าเรือสำเภาของคนจีนมาจอดลงสินค้าก่อนจะเอาไปส่งที่ฉลอง (ตำบลฉลอง อำเภอสิชล ในปัจจุบัน: ผู้วิจัย) เรือสำเภาจะจอดหยุดรอน้ำขึ้น-ลงที่ท่าเรือ พอถึงหน้ามรสุมเรือสำเภาก็ออกทะเลไม่ได้ คนจีนเลยต้องเอาเรือมาหลบลมมรสุมตรงนี้ พอคนจีนเข้ามามากขึ้นก็ตั้งศาลปุนเถ้ากง (เปิ่นโถวกง: ผู้วิจัย) มาบูชาบนบานเวลาเรือออกทะเล ตรงทางน้ำสามแพรกมีน้ำท่วมบ่อย ศาลเจ้าเลยพัง แม่เฒ่าซ้อน (ชาวจีนผู้บุกเบิกพื้นที่ตลาดสิชล: ผู้วิจัย) เลยบริจาคที่ดินให้สร้างศาลเจ้าใหม่”
>
> (โต (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 24 กันยายน 2566)

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “พ่อท่านม่วงทอง” เป็นพระสงฆ์ที่เป็นที่ศรัทธาของชาวบ้านในสมัยอยุธยา เรื่องราวของท่านเป็นที่รับรู้ของคนในพื้นที่จากการเข้าทรงของชาวบ้านจนกลายเป็นเรื่องราวเล่าขานว่าเป็นเทพารักษ์ประจำพื้นที่ โดยมีร่องรอยความศรัทธาจากการสร้างศาลาพ่อท่านม่วงทอง เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาให้พื้นที่จึงได้นำคติความเชื่อในเทพเปิ่นโถวกงมาสวมทับ เพื่อบนบานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำพื้นที่ช่วยให้การเดินเรือราบรื่น ปลอดภัยจากมรสุม จึงกลายเป็นที่มาของการตั้งศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง

ด้วยเหตุนี้ “พระเสื้อเมือง” และ “พ่อท่านม่วงทอง” จึงมีสถานะเป็นเทพารักษ์ประจำถิ่น เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นในพื้นที่ดังกล่าวก็ให้ความเคารพเทพารักษ์ประจำถิ่นเช่นเดียวกับคนในพื้นที่แต่เรียกในนามเทพ “เปิ่นโถวกง” พระเสื้อเมืองได้รับการนับถือจากชาวนครศรีธรรมราชในฐานะเทวดาผู้คุ้มครองเมืองนครมาตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวจีนจึงนับถือพระเสื้อเมืองเหมือนคนในท้องถิ่นด้วย ส่วนพ่อท่านม่วงทองแม้ไม่มีหลักฐานยืนยันว่ามีตัวตนจริงหรือไม่ แต่เมื่อชาวจีนได้รับรู้ถึงเรื่องราวพ่อท่านม่วงทองที่เป็นที่นับถือของคนในพื้นที่อยู่แล้วจึงเกิดความศรัทธาและบูชาเซ่นไหว้พ่อท่านม่วงทองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นเพื่อความเป็นสิริมงคล และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองชีวิตตนและครอบครัวให้มีความมั่นคง ปลอดภัยและเจริญรุ่งเรือง

2) เทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีน

จากการสังเกตพบว่า เทพประธานของศาลเจ้าพระเสื้อเมืองและศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองมีรูปลักษณ์แบบศิลปะท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากศาลเจ้าเปิ่นโถวกงแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่จะมีรูปลักษณ์แบบจีน สะท้อนให้เห็นว่า ชาวจีนให้ความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทางประติมากรรมของเทพประธานของศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งเกี่ยวสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา

2.1) พระเสื้อเมือง

จากการศึกษาและสังเกตลักษณะรูปเคารพเทพประธานภายในศาลเจ้าพระเสื้อเมืองในปัจจุบันพบว่า บนชุ้มเทพประธานประกอบด้วย รูปเคารพพระเสื้อเมืององค์จำลอง พระแม่เมือง พระเสื้อเมือง เปิ่นโถวกง และเปิ่นโถวหม่า รูปเคารพพระเสื้อเมืองถูกยกขึ้นสูงกว่ารูปเคารพอื่น ในหัวข้อนี้จะวิเคราะห์จากรูปเคารพพระเสื้อเมืองเพียงอย่างเดียว เนื่องจากถือเป็นเทพประธานองค์หลักของศาลเจ้าพระเสื้อเมือง

รูปเคารพเทพประธาน	ลักษณะรูปลักษณ์
	รูปเคารพลักษณะยืนเต็มตัว รูปร่างเตี้ยตัน ใบหน้าใหญ่ คอหนาเป็นชั้น จมูกบาน ปากหนา กลางหน้าผากมีตาที่สาม ประดับอัญมณี สวมศิราภรณ์ประดับด้วยหินอัญมณี มือขวาถือพระขรรค์ มือซ้ายทำมือจีบในลักษณะประทานพร หันฝ่ามือออกนิ้วทั้ง 5 เหยียดตรงขึ้น สวมสร้อยประคำ สวมเครื่องทรงไทยแบบกษัตริย์

ภาพที่ 3: รูปเคารพพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช
ที่มา: อุมา สินธุเศรษฐ (2566ข)

ภาพที่ 3 รูปเคารพพระเสื้อเมืองทำจากปูน ติดทองเต็มตัว รูปลักษณ์มีลักษณะศิลปะท้องถิ่นอย่างชัดเจน เชาว์ (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์: 22 มิถุนายน 2566) หนึ่งในกรรมการศาลเจ้ารุ่นปัจจุบันให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงพระขรรค์ว่ามาจากผู้ศรัทธาที่บนบานพระเสื้อเมืองแล้วสมหวังดั่งปรารถนาจึงสร้างถวายพระเสื้อเมืองเมื่อศาลเจ้าหลังปัจจุบันสร้างเสร็จ พระขรรค์จึงเป็นเครื่องประดับที่เพิ่งมีขึ้นในสมัยหลัง สำหรับอายุของรูปเคารพนั้นยังไม่มีหลักฐานใดปรากฏยืนยันแน่ชัด ณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์ ประธานคณะกรรมการศาลเจ้าคนปัจจุบันได้สันนิษฐานจากเครื่องทรงพระเสื้อเมืองว่าน่าจะมีอายุประมาณ 500 ปี (ณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์, 2566: ออนไลน์) ในขณะ ตรี อมาตยกุล (2517: 59) สันนิษฐานว่า รูปเคารพพระเสื้อเมืองสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งจะอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2275-2301

ผลการศึกษาในหัวข้อ การนับถือเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公) พบว่า พระเสื้อเมืองเป็นเทพารักษ์ผู้คุ้มครองเมืองนครศรีธรรมราชที่ชาวจีนให้การเคารพนับถือในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” ทั้งนี้ คติการ

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

นับถือพระเสื้อเมืองนั้นมีปรากฏอยู่ในหลายพื้นที่ของประเทศไทยอยู่แล้ว เห็นได้จากรูปเคารพพระเสื้อเมืองที่มีอยู่ในศาลเทพารักษ์แบบไทย เช่น ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร และศาลเจ้าจีนอย่างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา รูปเคารพพระเสื้อเมืองในศาลทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะเครื่องทรงไทยแบบกษัตริย์ คล้ายคลึงกับรูปเคารพพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช มีศิราภรณ์แบบชฎา มือข้างหนึ่งถือพระขรรค์ ลักษณะเครื่องทรงแบบดังกล่าวมักปรากฏในรูปเคารพของเทวดาไทย แต่เมื่อพิจารณารูปร่างและรูปหน้าของรูปเคารพพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชกลับมีรูปร่างเตี้ยตัน ใบหน้าใหญ่ คอหนาเป็นชั้น จมูกบาน ปากหนา ในขณะที่รูปเคารพพระเสื้อเมืองในศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานครและศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลามีรูปร่างสะโอดสะองแบบประติมากรรมพระภูมิเทวดาไทยทั่วไป ใบหน้าเล็กรูปไข่ สิ่งที่แตกต่างอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ตาที่สามบนหน้าผากของรูปเคารพพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช การสวมเครื่องประดับคล้ายสร้อยประคำ และเครื่องศิราภรณ์ที่มีลักษณะคล้ายเทริดมโนราห์แต่ไม่มียอดแหลม จึงเป็นไปได้ว่า ผู้สร้างรูปเคารพพระเสื้อเมืองในแบบประติมากรรมเทวดาไทย แต่ออกแบบรูปร่างหน้าตาตามลักษณะรูปลักษณ์คนในพื้นถิ่น

ภูมิ จิระเดชวงศ์ คณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ได้ให้ข้อมูลถึงรูปเคารพพระเสื้อเมืองอันมาจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ดังนี้

> “ก่อนจะเป็นศาลเจ้าของคนจีนพื้นที่ตรงนี้เป็นเทวาลัยของพราหมณ์ พระเสื้อเมืองคือพระศิวะ (หรือพระอิศวร: ผู้วิจัย) อวตารมาเป็นพระเสื้อเมือง เทวดาคุ้มครองบ้านเมือง มีหน้าที่ในการป้องกันมิให้ภัยอันตรายเกิดแก่บ้านเมือง ให้สังเกตจากเนตรที่สามลักษณะสวมสร้อยประคำ และทำท่ามุทราเหมือนแบบพระศิวะ”
>
> (ภูมิ จิระเดชวงศ์, 2566: ออนไลน์)

อย่างไรก็ดี ข้อมูลข้างต้นจึงเป็นเพียงข้อสันนิษฐานจากลักษณะงานประติมากรรมเท่านั้น สิ่งที่สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุดอยู่ที่ลักษณะของรูปเคารพที่มีความเป็นศิลปะในท้องถิ่น แม้ว่าคติการนับถือพระเสื้อเมืองในฐานะเทพารักษ์ผู้ปกปักคุ้มครองของชาวนครศรีธรรมราชจะมีบริบทเดียวกันกับคติความเชื่อเรื่องพระเสื้อเมืองในพื้นที่อื่นของไทย แต่ศิลปะที่ปรากฏบนรูปเคารพสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นนครศรีธรรมราชในอดีต

2.2) พ่อท่านม่วงทอง

จากการศึกษาและสังเกตลักษณะรูปเคารพเทพประธานภายในศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองในปัจจุบันพบว่า บนชุ้มเทพประธานประกอบด้วยรูปเคารพเทพเจ้า 3 องค์ เรียงจากซ้ายไปขวา ได้แก่ พ่อท่านกลาย พ่อท่านม่วงทอง และพ่อท่านเตี่ย (พ่อท่านข่อยเตี่ย)

เทพประธาน	 **ภาพที่ 4:** รูปเคารพพ่อท่านกลาย **ที่มา:** อุมา สินธุเศรษฐ (2566ค)	 **ภาพที่ 5:** รูปเคารพพ่อท่านม่วงทอง **ที่มา:** อุมา สินธุเศรษฐ (2566ฅ)	 **ภาพที่ 6:** รูปเคารพพ่อท่านเตี่ย (พ่อท่านข่อยเตี่ย) **ที่มา:** อุมา สินธุเศรษฐ (2566ฆ)
ลักษณะรูปลักษณ์	รูปเคารพมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปปางสมาธิ มือขวาวางหงายบนตัก มือซ้ายวางบนเข่าสวมหมวกแขก	รูปเคารพมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปปางมารวิชัย มือขวาวางหงายบนตัก มือซ้ายวางบนเข่า เศียรเหมือนพระพุทธรูปทั่วไปที่มีพระเกศาเป็นก้นหอยตามแบบพิมพ์นิยม	รูปเคารพมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปปางมารวิชัย มือขวาวางหงายบนตัก มือซ้ายวางบนเข่า มีเศียรเหมือนพระพุทธรูปแต่คล้ายมงกุฎทรงสูงเป็นชั้น

ภาพที่ 4 5 และ 6 เป็นรูปเคารพเทพเจ้าบนชุ้มประธานทั้ง 3 องค์ มีรูปลักษณ์คล้ายกับพระพุทธรูป รูปเคารพพ่อท่านม่วงทองและพ่อท่านเตี่ยมีลักษณะคล้ายคลึงกันต่างกันเพียงส่วนเศียรแบบพระพุทธรูป ในขณะที่รูปเคารพพ่อท่านกลายความแตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะท่านั่งลักษณะคล้ายพระพุทธรูปปางสมาธิ ท่านั่งสมาธิราบ ส่วนบนสวมหมวกแขก จากข้อมูลในรายงานการวิจัยเรื่อง นครศรีธรรมราช โดย กรรณิการ์ ตันประเสริฐ และคณะ (2540: 152) ที่ได้ทำการสำรวจศาลเจ้าใน

นครศรีธรรมราชจำนวน 17 แห่ง หนึ่งในนั้นเป็นศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง อำเภอสิชล ผลการศึกษาพบว่า ชาวสิชลในพื้นที่รับรู้ว่าศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทย จีน และมุสลิม โดยเชื่อกันว่า พ่อท่านม่วงทองเป็นชาวไทย พ่อท่านเตี่ยเป็นชาวจีน พ่อท่านกลายเป็นอิสลาม สอดคล้องกับข้อมูลของเคียม (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์: 20 พฤศจิกายน 2566) อดีตกรรมการศาลเจ้าที่ได้ให้ข้อมูลว่า พ่อท่านกลายมีที่มาจากทวดกลาย หรือพ่อท่านกลาย เทพารักษ์ชาวมุสลิมผู้ปกปักรักษาคลองกลายแห่งอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากลักษณะประติมากรรมของรูปเคารพทั้ง 3 องค์ โดยรวมที่มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูป แสดงให้เห็นว่ารูปเคารพเทพประธานได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา สาเหตุสำคัญมาจากสถานะของพ่อท่านม่วงทองซึ่งเป็นเทพประธานองค์หลักเป็นพระสงฆ์ไทย ข้อมูลในป้าย “ประวัติพ่อท่านม่วงทองโดยสังเขป” ระบุชัดเจนว่า พ่อท่านม่วงทอง คือ เจ้าอาวาสวัดม่วงทอง ชาวบ้านในพื้นที่เองก็รับรู้ว่าพ่อท่านม่วงทองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนา ดังคำสัมภาษณ์เปีย (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์: 24 กันยายน 2566) ที่บอกว่า “พ่อท่านม่วงทองเป็น พระ ไม่ใช่ เซียน ท่านบริสุทธิ์ คนเลยต่อต้านการทรงเจ้า ลุยไฟ ทำเหรียญวัตถุมงคล” “เซียน” ตามความหมายของผู้ให้สัมภาษณ์ หมายถึงเทพเจ้าที่มีรูปลักษณ์แบบเทพเจ้าจีน

ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงทำให้รูปเคารพของพ่อท่านกลายและพ่อท่านเตี่ย (พ่อท่านข่อยเตี่ย) มีรูปลักษณ์คล้ายกับรูปเคารพของพ่อท่านม่วงทองไปด้วย ทั้งที่รูปเคารพทั้ง 3 องค์ เป็นตัวแทนของ 3 คติความเชื่อที่แตกต่างกัน จากผลศึกษาจากงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคติความเชื่อในเทพเป่ินโถวกงของชาวจีนในไทย” (泰国华侨华人本头公信仰研究) โดย Bannong Lamugai (班侬 • 拉姆盖) (2016: 104, 115) พบว่า รูปเคารพของศาลเจ้าเป่ินโถวกงในไทยส่วนใหญ่มีลักษณะแบบกลุ่ม (组织性) ที่มีรูปแบบเดียวกัน โดยเฉพาะในศาลเจ้าเป่ินโถวกงที่มีการประดิษฐานรูปเคารพบนชุ้มประธานมากกว่าหนึ่งองค์มักเป็นลักษณะเทพองค์รองขนาบข้างเทพเจ้าองค์หลักซ้าย-ขวา เช่น รูปเคารพขุนนางปางบู๊แบบจีนทั้งสามองค์ในศาลเจ้าเล่าปุนเถ้ากง ถนนทรงวาด กรุงเทพมหานคร ดังนั้น การที่รูปลักษณ์ของรูปเคารพพ่อท่านกลาย ตัวแทนคติความเชื่อศาสนาอิสลาม และพ่อท่านเตี่ย (พ่อท่านข่อยเตี่ย) ตัวแทนความเชื่อคติจีน มีลักษณะเหมือนพระพุทธรูปจึงมีปัจจัยสำคัญมาจากรูปเคารพพ่อท่านม่วงทอง เทพประธานองค์หลักที่มีสถานะเป็นพระสงฆ์

3) การผสมผสานรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมในงานประจำปี

การศึกษาพบว่า ประเพณีพิธีกรรมที่ถือเป็นงานใหญ่ประจำปีของศาลเจ้าทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ พิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช และงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง งานทั้งสองไม่ได้เป็นงานประเพณีแบบจีนโดยสิ้นเชิง แต่แฝงด้วยธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นด้วย ผลการศึกษามีดังนี้

3.1) พิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชประจำปี

พิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชเป็นประเพณีที่คณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมืองรุ่นปัจจุบันและหน่วยงานภาครัฐมีมติให้จัดขึ้นเพื่อสักการะขอพรจากพระเสื้อเมืองและเทพารักษ์ผู้รักษาเมืองนครศรีธรรมราช รวมถึงเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่เมืองนครศรีธรรมราช จัดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2565 และจัดขึ้นเป็นครั้งที่สองเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566 โดยมีขั้นตอนพิธีพราหมณ์และพิธีสงฆ์ พิธีกรรมที่สำคัญที่สุด ได้แก่ พิธีบวงสรวงเทพเจ้าตามขั้นตอนพิธีพราหมณ์ ซึ่งอยู่ในช่วงแรกของกำหนดการ ส่วนการนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลในงานพิธี ขั้นตอนพิธีพราหมณ์เป็นพิธีอัญเชิญพระเสื้อเมืองและเทวดาผู้คุ้มครองเมืองนครศรีธรรมราชลงมารับเครื่องสังเวยก่อนจะส่งกลับชั้นสวรรค์จึงต้องใช้พราหมณ์ในการนำพิธี ภูมิ จิระเดชวงศ์ คณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ได้พูดถึงสาเหตุขั้นตอนพิธีพราหมณ์ในงานประเพณีของศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ไว้ว่า

> “พระเสื้อเมือง คือ พระศิวะ การบวงสรวงพระศิวะต้องใช้พิธีพราหมณ์ แม้แต่หลักเมืองก็ใช้พิธีพราหมณ์ดำเนินพิธี”
>
> (ภูมิ จิระเดชวงศ์, 2566: ออนไลน์)

ทั้งนี้ ขั้นตอนพิธีพราหมณ์นั้นได้อ้างอิงจากพิธีกรรมที่ปรากฏอยู่ใน “ตำราพระราชพิธีตรุษและสารทเมืองนครศรีธรรมราช” กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2503: 8) ทรงวินิจฉัยว่าพิธีตรุษเมืองนครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลมาจากพิธีตรุษเมืองลังกา เนื้อหาท่อนหนึ่งในตำราพิธีตรุษเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงการประกอบพิธีกรรมอัญเชิญเทวดาผู้คุ้มครองเมืองใน “สถานพระเสื้อเมือง” ดังนี้

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

> “(อนึ่ง) ราชบัณฑิตทำธงสามชายด้วยกระดาษขาว ยาวศอก 1 คัน (ธง) ยาวศอกคืบ เขียนธงนั้นว่า “ท้าวธตรฐด้านบูรพา” (ธง) 1 “ท้าววิรุฬหกด้านทักษิณ” (ธง) 1 “ท้าววิรูปักข์ด้านปัศจิม” (ธง) 1 “ท้าวกุเวรุราชด้านอุดร” (ธง) 1 ทั้ง 4 เตรียมไว้”
>
> “ครั้นย่ำค่ำแล้ว คู่สวดคณะกาเดิมขึ้นสวด (ภาณวารแต่ต้น) ไปจนถึงธชัคคปริตร แล้วลงเสีย คู่สวดคณะการามขึ้นสวดไปจนถึงอิสีคิลิไปหยุดลง อปฺปเมยฺเยติ ครั้นถึงมัชฌิมยามราชบัณฑิตและกรมนครบาลนำเด็ก 4 คนอันแต่งไว้ต่างเทวดาเข้าไป (ยัง) สถานพระเสื้อเมือง ปักธง 4 อันซึ่งแต่งไว้นั้นเรียงคันเฉพาะ (หน้า) พระเสื้อเมือง และบูชา (ด้วย) มัจฉมังสาธูปเทียนเข้าตอกดอกไม้...”
>
> (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา, 2503: 24)

จากการศึกษาและสังเกตในพิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช ประจำปี พ.ศ. 2566 พบว่า พิธีอัญเชิญธงประจำทิศทั้งสี่ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมโบราณศักดิ์สิทธิ์ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดในการดำเนินพิธีบวงสรวงพระเสื้อเมือง โดยอ้างอิงจากการประกอบพิธีในสถานพระเสื้อเมืองตามบันทึกพิธีตรุษนครศรีธรรมราช ผู้ดำเนินพิธีกรรมหลักประกอบด้วย คณะพราหมณาจารย์ เทวดาน้อย และผู้ถือธงประจำทิศ หากเปรียบเทียบกับตำราพิธีตรุษเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าภาพงานเปรียบได้กับราชบัณฑิต เด็กชายผู้บริสุทธิ์ 4 คน ที่แต่งกายเป็นเทวดาน้อยในชุดลอมพอกทำหน้าที่อัญเชิญธงเทพารักษ์ทั้ง 4 ทิศเพื่อนำเจ้าภาพเข้าสู่พิธีบวงสรวง ด้วยความเชื่อที่ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในพิธีกรรมเพื่อค้ำบ้านค้ำเมือง ในระหว่างพิธีอัญเชิญธงเทพารักษ์ในแต่ละทิศจะมีพิธีสวดโดยคณะพราหมณ์ตลอดพิธีกรรม

ภาพที่ 7: เทวดาน้อยอัญเชิญธงประจำทิศทั้ง 4 ทิศเพื่อนำเจ้าภาพเข้าสู่พิธีบวงสรวง
ที่มา: อุมา สินธุเศรษฐ (2566ง)

ภาพที่ 7 เป็นพิธีการให้เทวดาน้อยอัญเชิญธงประจำทิศทั้ง 4 ทิศเพื่อนำเจ้าภาพเข้าสู่พิธีบวงสรวง มีการเตรียมเด็กชายอายุ 11-12 ปี จำนวน 4 คน แต่งตัวด้วยชุดเทวดาถือธงอาญาสิทธิ์ตามคติความเชื่อของจีนแทนธงสามชายที่ระบุชื่อเทวดาผู้คุ้มครองเมืองประจำสี่ทิศ ธงอาญาสิทธิ์ หรือ ธงลิ่งฉี (令旗) ใช้เป็นหนึ่งในเครื่องประกอบการอัญเชิญเทพเจ้าก่อนออกแห่โปรดราษฎรตามคติความเชื่อในศาสนาเต๋า ธงลิ่งฉีแสดงถึงการได้รับอาญาสิทธิ์จากเทพเจ้าของนักพรตเต๋า (Li Wangbing, 2017: 5)

การศึกษาพบว่า สิ่งที่สะท้อนให้เห็นการซ้อนทับกันของคติความเชื่อของจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่นได้อย่างแนบสนิทในพิธีอัญเชิญธงเทพารักษ์ทั้งสี่ทิศวิเคราะห์ออกมาได้ 2 ประเด็น ประเด็นแรกคือ การนำธงอาญาสิทธิ์สามเหลี่ยมที่ปกติจะใช้ประเพณีแห่เจ้าตามคติความเชื่อของจีนมาใช้แทนธงสามชายที่บันทึกในตำราพิธีตรุษเมืองนครศรีธรรมราช สอดคล้องกับข้อมูลจาก เม้ง (นามสมมุติ) ผู้ดูแลศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ได้กล่าวถึงการนำธงลิ่งฉีมาใช้พิธีทางพราหมณ์ไว้ว่า

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

> “เนื่องจากพิธีนี้ประกอบในศาลเจ้าจีน ในพิธีเชิญธงทั้ง 4 ทิศ จึงจะใช้ธงมังกร (ธงลิ่งฉี: ผู้วิจัย) แทนเทวดาประจำเมืองทั้ง 4 ทิศ เจ้าภาพเชิญธง เจ้าภาพผู้ถือธงประจำทิศและเทวดาน้อยผู้อัญเชิญธงนำเจ้าภาพสู่พิธี จะต้องมีการดูดวงชะตาตามวันเดือนปีเกิดให้ตรงกับตำแหน่งของเทวดาประจำทิศ”
>
> (เม้ง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 24 กุมภาพันธ์ 2567)

ประเด็นที่สอง คือ การซ้อนทับของคติความเชื่อในท้าวจตุโลกบาลจากสองคติ ในบันทึกพิธีตรุษเมืองนครศรีธรรมราชได้พูดถึงธงสามชายที่เขียนชื่อของเทวดาผู้คุ้มครองเมืองทั้ง 4 ทิศ หรือท้าวจตุโลกบาล ได้แก่ ท้าวธตรฐประจำทิศบูรพา หรือทิศตะวันออก ท้าววิรุฬหกประจำทิศทักษิณ หรือทิศใต้ ท้าววิรูปักข์ประจำทิศปัศจิม หรือทิศตะวันตก และท้าวกุเวรุราช รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า ท้าวเวสสุวรรณ ประจำทิศอุดร หรือทิศเหนือ คติความเชื่อเรื่องท้าวโลกบาลปรากฏอยู่ในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู (จอมพณ สมหวัง และ พระสุกฤษฎิ์ ปิยสีโล, 2561: 16) รวมถึงพุทธศาสนาในจีนโดยรู้จักในชื่อ “ซื่อต้าเทียนหวัง” (四大天王) หรือ “ซื่อต้าจินกัง” (四大金刚) (Xu Che & Chen Taiyun, 2022: 95) ท้าวโลกบาลแต่ละองค์มีสีประจำตนที่แตกต่างกัน ในพิธีเชิญธงทั้ง 4 ทิศจึงใช้ธงลิ่งฉีตามสีประจำของท้าวจตุโลกบาล เจ้าภาพและเทวดาน้อยจะถือธงตามสีประจำธาตุวันเกิดเดียวกับสีผิวของท้าวโลกบาลแต่ละองค์ ธงลิ่งฉีจึงเป็นตัวแทนของท้าวจตุโลกบาล หรือ “ซื่อต้าเทียนหวัง” (四大天王) ในคติความเชื่อของชาวจีนได้เช่นกัน

ตารางที่ 1: ท้าวจตุโลกบาลประจำทั้ง 4 ทิศจากสองคติ สีธงอาญาสิทธิ์ และธาตุวันเกิดผู้เชิญธง

ท้าวจตุโลกบาลตามที่ระบุในบันทึกพิธีตรุษนคร	**ท้าวจตุโลกบาลตามคติจีน (四大天王)**	**สีธงอาญาสิทธิ์ (令旗)**	**ธาตุวันเกิดผู้เชิญธง**
ท้าวธตรฐประจำทิศบูรพา (ทิศตะวันออก)	“ฉื่อกั๋วเทียนหวัง” (持国天王)	ธงสีขาว	ธาตุทอง (金)
ท้าววิรุฬหกประจำทิศทักษิณ (ทิศใต้)	“เจิงจั่งเทียนหวัง” (增长天王)	ธงสีเขียว	ธาตุไม้ (木)

ท้าวจตุโลกบาลตามที่ระบุในบันทึกพิธีตรุษนคร	ท้าวจตุโลกบาลตามคติจีน (四大天王)	สีธงอาญาสิทธิ์ (令旗)	ธาตุวันเกิดผู้เชิญธง
ท้าววิรูปักข์ประจำทิศปัศจิม (ทิศตะวันตก)	“ก่วงมู่เทียนหวัง” (广目天王)	ธงสีแดง	ธาตุไฟ (火)
ท้าวกุเวรุราช (ท้าวเวสสุวรรณ) ประจำทิศอุดร (ทิศเหนือ)	“ตัวเหวินเทียนหวัง” (多闻天王)	ธงสีเหลือง	ธาตุดิน (土)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบให้เห็นถึงท้าวจตุโลกบาลตามในบันทึกพิธีตรุษนครศรีธรรมราชและท้าวจตุโลกบาลตามคติความเชื่อในพุทธศาสนาของชาวจีน ซึ่งจะตรงกับสีธงอาญาสิทธิ์และธาตุวันเกิดผู้เชิญธงที่แตกต่างกัน การนำธงอาญาสิทธิ์ในแต่ละสีมาใช้เป็นตัวแทนของท้าวโลกบาลในแต่ละทิศ แสดงให้เห็นว่า มีการนำคติความเชื่อของชาวจีนมาผสมผสานในพิธีกรรมดังกล่าวตามคติความเชื่อศาสนาพราหมณ์ เห็นได้ว่า แม้ขั้นตอนในพิธีกรรมการอัญเชิญธงประจำทิศจะเน้นไปที่พิธีบวงสรวงของพราหมณ์เป็นหลัก แต่ด้วยสถานะของศาลเจ้าพระเสื้อเมืองที่เป็นศาลเจ้าจีนจึงทำให้พิธีกรรมดังกล่าวยังคงมีกลิ่นอายของคติความเชื่อทางศาสนาของจีนอยู่

3.2 งานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง

งานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองถือเป็นงานเทศกาลใหญ่ของศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง และอำเภอสิชลหลังจากวันตรุษจีน 15 วัน ในงานมีการแสดงมหรสพต่าง ๆ เพื่อถวายพ่อท่านม่วงทอง จากการสัมภาษณ์เคียม (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์: 20 พฤศจิกายน 2566) อดีตกรรมการศาลเจ้าได้ให้ข้อมูลว่า ก่อนจะถึงวันงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง คณะกรรมการศาลเจ้าและลูกหลานจะประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้พ่อท่านม่วงทอง 4 ครั้ง ได้แก่ (1) วันที่ 24 เดือน 12 ตามปฏิทินจีน เป็นวันส่งเจ้าขึ้นไปประชุมบนสวรรค์ (2) วันที่ 4 เดือน 1 ตามปฏิทินจีน เป็นวันรับเจ้าลงจากสวรรค์ (3) วันที่ 8 เดือน 1 ตามปฏิทินจีน เป็นวันชุมนุมเทวดา หรือวันไหว้เทดา ตามสำเนียงปักษ์ใต้ และ (4) วันที่ 15 เดือน 1 ตามปฏิทินจีน เป็นวันเริ่มงานบุญประจำปี และยังถือเป็นวันเทศกาลหยวนเซียว (元宵节) ตามคติของชาวจีน

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาพบว่า เมื่อถึงวันงานบุญประจำปีของศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง บริบทของงานจะเปลี่ยนเป็นงานมหรสพรื่นเริงของชุมชน กิจกรรมสำคัญที่จะมีขึ้นในวันงานบุญประจำปีของศาลเจ้า ได้แก่ การประมูลขนมเต่า และงานกินเลี้ยงประจำปี ขนมเต่าเป็นขนมมงคลของจีนที่มีความหมายถึงการมีอายุยืนยาว (长寿) ชาวจีนกลุ่มภาษาหมิ่นหนาน (闽南) หรือชาวจีนฮกเกี้ยน ทั้งในพื้นที่มณฑลฮกเกี้ยน หรือมณฑลฝูเจี้ยน (福建) และในไต้หวัน จะนิยมนำขนมเต่ามาประกอบพิธีเซ่นไหว้เทพเจ้าเพื่อแสดงถึงความเคารพนับถือตลอดช่วงเทศกาลตรุษจีน (Lin Changhua, 2015: 33-34) โต (นามสมมุติ) อดีตกรรมการศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองได้พูดถึงกิจกรรมงานเลี้ยงประจำปีของศาลเจ้าไว้ว่า

> “งานเดือน 3 (วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3: ผู้วิจัย) เป็นงานใหญ่ตรงกับวันมาฆบูชา จำได้งานใหญ่จะจัดก่อนวันเวียนเทียนหรือเริ่มพร้อมกัน วันนี้จะมีการไหว้ทั้งคืน ใครจะแก้บนก็ไปรับลิเกให้มารำถวายท่าน (พ่อท่านม่วงทอง: ผู้วิจัย) ในงานมีลิเก งานกินเลี้ยง เพื่อหาทุนมาซ่อมแซมศาลเจ้า มีไหว้ขนมเต่าซึ่งก็ทำมานานแล้ว เมื่อก่อนไหว้อย่างเดียว แต่ตอนหลังคณะกรรมการกำหนดให้ไหว้ก่อนแล้วเอามาประมูลหารายได้เข้าศาลเจ้า มีขายบัตรเข้างาน คนที่มาร่วมงานจะร่วมประมูลขนมเต่าตัวใหญ่ 6-7 กิโลกรัม หัวเท่าไหร่ หางเท่าไหร่ คนที่ประมูลได้จะเอากลับบ้านไปเป็นสิริมงคล”
>
> (โต (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 24 กันยายน 2566)

ปัจจุบัน งานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองเป็นงานเทศกาลรื่นเริงประจำปีของชาวอำเภอสิชล วันเริ่มงานจะตรงกับวันที่ 15 เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีน ซึ่งตรงกับเทศกาลหยวนเซียวของจีน ในขณะเดียวกันจะตรงกับวันมาฆบูชาของไทย หลังจากนั้นมีการแสดงดนตรี มหรสพ การตั้งร้านค้าแผงลอย รวมถึงมีการแสดงลิเกที่คณะกรรมการศาลเจ้าผลัดเปลี่ยนกันรับเป็นเจ้าภาพต่อเนื่องไปประมาณ 10 วัน แต่อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาไม่ปรากฏว่าศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองมีการประกอบศาสนพิธีในพุทธศาสนา มีเพียงพิธีกรรมเซ่นไหว้ตามคติจีนเท่านั้น

ตารางที่ 2: ตารางเปรียบเทียบลักษณะการผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

ลักษณะการผสมผสาน	ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง		ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง	
	คติความเชื่อจีน	คติความเชื่อท้องถิ่น	คติความเชื่อจีน	คติความเชื่อท้องถิ่น
การนับถือเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีฯ ในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公)	เทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公)	เทพารักษ์ประจำถิ่น ได้แก่ พระเสื้อเมือง	เทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公)	เทพารักษ์ประจำถิ่น ได้แก่ พ่อท่านม่วงทอง
เทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีน	ศาลเจ้าแบบสถาปัตยกรรมจีน	เทพประธานรูปลักษณ์ตามคติศาสนาพราหมณ์	ศาลเจ้าแบบสถาปัตยกรรมจีน	เทพประธานรูปลักษณ์ตามคติศาสนาพุทธ
การผสมผสานในรูปแบบของงานประเพณีประจำปี	การนำธงอาญาสิทธิ์ตามคติความเชื่อของจีนมาใช้แทนท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นเทวดาผู้คุ้มครองเมืองนครศรีฯ ทั้ง 4 ทิศ	พิธีบวงสรวงพระเสื้อเมืองและเทวดาผู้คุ้มครองเมืองตามขั้นตอนพิธีพราหมณ์	การประกอบพิธีกรรมไหว้เทพเจ้าตามธรรมเนียมจีน	งานมหรสพรื่นเริงตามความชื่นชอบของคนในท้องถิ่น

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบลักษณะการผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราชทั้ง 3 รูปแบบ ซึ่งจะเห็นถึงคติความเชื่อในเทพเจ้าเปิ่นโถวกงของชาวจีนเข้าไปผสมผสานและสวมทับคติความเชื่อของท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คติความเชื่อเรื่องเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ความน่าสนใจอยู่ที่กรณีงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง การนำกิจกรรมรื่นเริงสังสรรค์ร่วมกับพิธีกรรมบูชาเซ่นไหว้เทพเจ้าตามรูปแบบคติความเชื่อแบบจีน ทำให้กิจกรรมไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเพียงอย่างเดียว แต่ถูกปรับเปลี่ยนบริบทเป็นงานสังสรรค์ประจำปีของคนทั้งอำเภอสิชลมากขึ้น ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อในท้องถิ่นนครศรีธรรมราชประกอบด้วย 3 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ 1) การซ้อนทับของคติความเชื่อรูปแบบเดียวกัน 2) ลักษณะทางสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ และ 3) การบริหารงานของคณะกรรมการศาลเจ้า นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การซ้อนทับของคติความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์รูปแบบเดียวกัน

การสวมทับคติความเชื่อในเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公) เข้ากับเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชเกิดขึ้นจากการซ้อนทับของคติความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์รูปแบบเดียวกันของคนสองกลุ่ม เทพ “เปิ่นโถวกง” และเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชมีบริบทและหน้าที่เดียวกัน คือ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นคอยปกปักรักษาชุมชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง “การศึกษาคติความเชื่อในเทพเปิ่นโถวกงของชาวจีนในไทย” (《泰国华侨华人本头公信仰研究》) โดย Bannong Lamugai (班侬 • 拉姆盖) (2016: 221) พบว่า “เปิ่นโถวกง” คือ เทพผู้คุ้มครองท้องถิ่นนั้น ๆ (本地区的保护神)

เมื่อศึกษาถึงสถานะของพระเสื้อเมืองและพ่อท่านม่วงทองพบว่า มีสถานะเป็นเทพารักษ์ประจำถิ่น ซึ่งเป็นบริบทเดียวกับเทพ “เปิ่นโถวกง” เห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของ ณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์ ที่บอกว่า “พระเสื้อเมือง คือ เทวดาคุ้มครองบ้านเมือง” (ณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์, 2566: ออนไลน์) และข้อมูลของจำรัส เพชรทับ ที่ได้พูดถึงสถานะการเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำพื้นที่ทางน้ำสามแพรกของพ่อท่านม่วงทอง

> “ในสมัยที่พ่อค้าสำเภาเดินทางมาค้าขายกับไทยที่สิชลชาวจีนส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ไหหลำ และแต้จิ๋ว มาตั้งชุมชนใหญ่อยู่ติดทะเล แต่เมื่อถึงหน้ามรสุมจะมีพายุเกือบทุกปี ชาวจีนที่มาค้าขายจะเอาเรือมาหลบตรงคุ้งน้ำคลองสิชล คนจีนจึงเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่มาและตั้งศาลตรงนี้ จะได้บนบานเวลาเรือออก พอตั้งศาลแล้วพื้นที่ศาลเจ้ากับตลาดสิชลก็รุ่งเรือง และพ้นภัยธรรมชาติที่รุนแรงมาตลอด”
>
> (จำรัส เพชรทับ, 2552: 42)

ดังนั้น การที่ชาวจีนสวมทับคติความเชื่อในเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公) เข้ากับเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราชได้ก็เพราะว่าชาวจีนและชาวนครศรีธรรมราชมีคติความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นที่เหมือนกัน พระเสื้อเมืองและพ่อท่านม่วงทองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่นับถือหรือรู้จักอยู่แล้วของคนในท้องถิ่น เมื่อชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยร่วมกับคนท้องถิ่นก็ให้ความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นนั้น ๆ ด้วยเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตและอาชีพการงานที่เกี่ยวข้อง

2) ลักษณะทางสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์

การศึกษาพบว่า เทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีนเกี่ยวข้องกับลักษณะทางสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ของศาลเจ้าอย่างมีนัยสำคัญ กรณีศาลเจ้าพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชนั้น วันเวลาที่ศาลและรูปเคารพเทพประธานถูกสร้างขึ้นครั้งแรกนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ลักษณะรูปเคารพของพระเสื้อเมืองอันมีต้นแบบมาจากพระศิวะ หรือพระอิศวร เทพสำคัญตามคติความเชื่อศาสนาพราหมณ์-ฮินดูก็เป็นการสันนิษฐานของผู้รู้จากลักษณะรูปลักษณ์ที่ปรากฏจากรูปเคารพ อย่างไรก็ดีข้อสันนิษฐานที่ว่า พระเสื้อเมืองเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีความเป็นไปได้มากขึ้นเมื่อเชื่อมโยงกับบริบทลักษณะที่ตั้งของศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ปรีชา นุ่นสุข (2531: 107, 110) ได้สำรวจร่องรอยโบราณสถานเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยพบว่า ศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ในเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 โบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา และอำเภอเมือง ในพื้นที่อำเภอเมืองพบว่า เป็นเทวสถานพราหมณ์ตั้งอยู่ในตำบลในเมืองอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชทั้งหมด ได้แก่ ฐานพระสยม โบสถ์พราหมณ์ หอพระอิศวร

และหอพระนารายณ์ สถานที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ข้างต้น รวมถึงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับศาลเจ้าพระเสื้อเมืองทั้งสิ้น จึงเป็นข้อสันนิษฐานว่าพื้นที่ตั้งของศาลพระเสื้อเมืองน่าจะเป็นเคยเป็นชุมชนพราหมณ์โบราณมาก่อน ภูมิ จิระเดชวงศ์ คณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมือง ให้ข้อมูลว่า ศาลพระเสื้อเมืองก็น่าจะเป็นเทวาลัยพราหมณ์ในอดีต หลังจากศาสนาพราหมณ์ล่มสลายไปจากสังคมนครศรีธรรมราช ชาวจีนรับดูแลศาลพระเสื้อเมืองต่อจากคนในท้องถิ่น (ภูมิ จิระเดชวงศ์, 2566 สัมภาษณ์: 25 กรกฎาคม 2566) ทำให้ศาสนสถานของพราหมณ์ถูกผสมผสานเข้ากับความเป็นศาลเจ้าจีน

กรณีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ศาลเจ้าหลังดั้งเดิมถูกสร้างขึ้น ศาลเจ้าหลังปัจจุบันและรูปเคารพที่อยู่ในศาลเจ้าหลังนี้ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ใหม่ที่ไม่ห่างจากที่ตั้งเก่ามากนักหลังจากศาลเจ้าหลังดั้งเดิมถูกน้ำท่วมทรุดโทรมเสียหาย สิ่งที่ยืนยันได้แน่ชัด คือ ชาวจีนตั้งศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองขึ้นเพราะทำเลที่ตั้งดีตามหลักฮวงจุ้ย เป็นทางน้ำสามแพรก คือ สายน้ำคลองท่าควายไหลมาบรรจบกับสายน้ำคลองจอมทอง หรือคลองท่าเรือรี รวมกันเป็นคลองสิชล (จำรัส เพชรทับ, 2552: 42) ชาวจีนเชื่อว่าพ่อท่านม่วงทองช่วยให้การเดินเรือสำเภาราบรื่น เห็นได้จากการสร้างรูปเคารพพ่อท่านกลายเป็นเทพเจ้าองค์รองในฐานะตัวแทนของทวดกลาย เทพรักษ์มุสลิมผู้คุ้มครองสายน้ำกลาย นอกจากนี้ในอดีตยังเคยมีชาวจีนนำกระดูกปลาฉนากขนาดใหญ่ที่จับได้มาถวายประดับพ่อท่านม่วงทอง แต่ปัจจุบันกระดูกปลาฉนากได้สูญหายไปจากศาลเจ้าแล้ว (โต (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 24 มิถุนายน 2566) การนำกระดูกสัตว์น้ำขนาดใหญ่มาถวายเทพเจ้ายิ่งสะท้อนให้เห็นว่า ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองในฐานะศาลเจ้าเป่ินโถวกงของชาวจีนถูกตั้งขึ้นมาเพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้คุ้มครองสายน้ำสำคัญในบริเวณนั้น

3) การบริหารงานของคณะกรรมการศาลเจ้า

การศึกษาพบว่า การบริหารงานและวิสัยทัศน์ของคณะกรรมการศาลเจ้าถือเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดกิจกรรมงานประเพณีประจำปีของศาลเจ้า กรณีศาลเจ้าพระเสื้อเมืองถือว่าสะท้อนออกได้มาได้ชัดเจนอย่างมาก ในอดีต การดูแลศาลเจ้าพระเสื้อเมืองจะใช้วิธีการส่งหน้าที่ดูแลศาลเจ้าจากรุ่นสู่รุ่น เริ่มตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2422-2423 มีนายทับหิ้น แซ่ตี่ พ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนเข้ามาบูรณะศาลเจ้าพระเสื้อเมือง หลังนายทับหิ้นเสียชีวิตก็ได้นายฮุนเซ็ียะ แซ่ตี่ ผู้เป็นบุตรชายรับหน้าที่ต่อจากบิดาและเริ่มจัดตั้งคณะกรรมการ

ดูแลและบริหารงานของศาลเจ้า โดยมีการคัดเลือกผลัดเปลี่ยนคณะกรรมการทุกปีจนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา (ชวลิต อังวิทยาธร, 2552: 8) ปัจจุบัน ศาลเจ้าพระเสื้อเมืองอยู่ภายใต้การบริหารงานของคุณณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์ประธานคณะกรรมการศาลเจ้าคนปัจจุบัน สำหรับพิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมือง นครศรีธรรมราชนี้เพิ่งมีการรื้อฟื้นพิธีกรรมโบราณขึ้นมาใหม่ในปี พ.ศ. 2565 ปฏิบัติสืบต่อเป็นครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2566 โดยอ้างอิงขั้นตอนพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติจริงจากตำราพิธีตรุษนครศรีธรรมราช ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและชาวนครศรีธรรมราช ศาลเจ้าพระเสื้อเมืองในปัจจุบันไม่ได้มีสถานะเป็นศาสนสถานเพียงอย่างเดียวแต่ยังเกี่ยวเนื่องในมิติด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดอีกด้วย นอกจากนี้ คณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมืองชุดปัจจุบันประกอบด้วยบุคคลจากหลากหลายวงการมากขึ้น ไม่จำกัดแค่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนเพียงอย่างเดียวดังในอดีต บางท่านมีความสามารถด้านการประชาสัมพันธ์ บางท่านเป็นผู้รู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราชมาเป็นเวลานาน อย่างเช่น คุณภูมิ จิระเดชวงศ์ นักประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราชผู้มีส่วนสำคัญในการรื้อฟื้นพิธีกรรมโบราณนี้ขึ้นมา จึงยิ่งทำให้การประกอบพิธีบวงสรวงพระเสื้อเมืองซึ่งเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์โบราณเป็นไปตามขนบมากยิ่งขึ้น

ในขณะที่คณะกรรมการศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองโดยหลักเป็นกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอสิชลซึ่งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนงานกิจกรรมศาลเจ้า คณะกรรมการศาลเจ้าได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมในงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองให้เป็นงานเฉลิมฉลองของคนในชุมชนมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของ โต (นามสมมุติ) อดีตกรรมการศาลเจ้าชุดก่อนได้ให้ข้อมูลว่า

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

> “เมื่อช่วงตรุษจีนมีการตั้งไหว้แต่ไม่ได้เป็นงานใหญ่เหมือนตอนนี้ งานประจำปีมีกินเลี้ยงหาทุนมาซ่อมแซมศาลเจ้า มีรับลิเกให้มารำถวายท่าน เมื่อก่อนเป็นหนังตะลุง แต่ราคาหนังตะลุงใกล้เคียงลิเก เมื่อก่อนเคยมีงิ้วแต่เปลี่ยนแม่ยกในตลาดเยอะกว่าเลยเปลี่ยนเป็นลิเก ต่อไปอาจให้วงดนตรีเพื่อชีวิตมาแสดง ก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เน้นให้คนในพื้นที่มาดูการแสดง ”
>
> (โต (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 24 มิถุนายน 2566)

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า คณะกรรมการศาลเจ้าได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของงานให้ทันยุคสมัยและไม่ได้จำกัดผู้เข้าร่วมเฉพาะกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น ทำให้ชาวสิชลที่ศรัทธาในพ่อท่านม่วงทองได้ร่วมทำบุญเป็นเงินทุนบูรณะดูแลศาลเจ้า อีกทั้งยังได้พบปะสังสรรค์ร่วมกับคนในพื้นที่อำเภอสิชลด้วยกัน นอกจากนี้ คณะกรรมการศาลเจ้ายังปรับเปลี่ยนการแสดงมหรสพต่าง ๆ ให้ตรงกับความชื่นชอบของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลวิจัย

ผลการศึกษาการผสมผสานกันของคติความเชื่อของชาวจีนและคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลในประเด็น ดังนี้

1. การผสมผสานกันของคติความเชื่อของชาวจีนและคติความเชื่อของท้องถิ่นปรากฏในลักษณะการนำคติความเชื่อใน “เปิ่นโถวกง” (本头公) มาสวมทับคติความเชื่อใน “พระเสื้อเมือง” และ “พ่อท่านม่วงทอง” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองเป็นที่นับถือของคนท้องถิ่นในฐานะเทพารักษ์ประจำท้องถิ่น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ปุนเถ้ากง: เทพ “เจ้าที่” จีนในสังคมของสุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ (2556: 108) พบว่า ลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของเทพเปิ่นโถวกง คือ การสะท้อนถึงคติการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำพื้นถิ่นดั้งเดิมในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นพระเสื้อเมือง พระหลักเมือง หรือ เจ้าพ่อ และเจ้าแม่ต่าง ๆ รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Bannong Lamugai (班侬 • 拉姆盖) (2016: 221, 224) ที่พบว่า เปิ่นโถวกง คือ เทพผู้คุ้มครองท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน (本地区的保护神) หน้าที่หลักของเทพองค์นี้ คือ การปกป้องคุ้มครอง (保护) แสดงให้เห็นว่า การสวมทับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากสองคติความเชื่อเกิดขึ้นได้เนื่องจากคติความเชื่อของชาวจีนและคติความเชื่อของท้องถิ่นนครศรีธรรมราชมีรูปแบบเดียวกัน

เมื่อคติความเชื่อทั้งสองรูปแบบมีอิทธิพลที่เท่าเทียมกันจึงนำไปสู่การซ้อนทับของสองคติความเชื่ออย่างแนบสนิท

2. การผสานของคติความเชื่อของชาวจีนและคติความเชื่อของท้องถิ่นในรูปแบบของเทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีน คล้ายคลึงกับการผสมผสานในรูปแบบแรกที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คือ คติความเชื่อทั้งสองรูปแบบมีอิทธิพลที่เท่าเทียมกัน ดังจะเห็นได้จากรูปลักษณ์ของเทพประธานที่มีลักษณะแบบท้องถิ่น แต่กลับประดิษฐานอยู่ในกับศาลเจ้าที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีน โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสูญเสียอัตลักษณ์ของตนไป สำหรับรูปลักษณ์ของ “พระเสื้อเมือง” และ “พ่อท่านม่วงทอง” นั้นเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของสุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ (2556: 60, 62-63) ที่พบว่า ศาลเจ้าเปิ่นโถวกงหลายแห่งในจังหวัดสุพรรณบุรีมีเทพประธานเป็นเทวรูปพระวิษณุ และเทวรูปพระนารายณ์แบบศิลปะแกะสลักหินนูนต่ำ และพบเทพประธานในลักษณะคล้ายพระพุทธรูปทรงเครื่องในศาลเจ้าโรงเกือกตลาดน้อย อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาดังกล่าวไม่พบเทพประธานในรูปลักษณ์พระศิวะ (พระอิศวร) มีเพียงเทพประธานรูปลักษณ์เทวดาในเจว็ดที่คล้ายคลึงกับรูปเคารพพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชมากที่สุดจากเครื่องทรงไทยแบบกษัตริย์ แตกต่างตรงที่รูปร่างหน้าตาของพระเสื้อเมืองที่มีลักษณะแบบคนในท้องถิ่นมากกว่า ในขณะที่รูปลักษณ์ของเปิ่นโถวกงในศาลเจ้าโรงเกือกมีความแตกต่างจากรูปเคารพพ่อท่านม่วงทองตรงที่มีรูปแบบพระพุทธรูปของไทยอย่างชัดเจนมากกว่า

นอกจากนี้ ในกรณีรูปเคารพของพ่อท่านกลายซึ่งเป็นเทพองค์รองในศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองมีรูปลักษณ์คล้ายพระพุทธรูปใส่หมวกแขก คล้ายคลึงกับกรณีรูปเคารพของดาโต๊ะกง (Datuk Gong) เทพเจ้าที่ของชาวจีนมาเลย์ ที่มีลักษณะท่าทางคล้ายเทพ “ฝู่ตี้เสิน” เทพผู้คุ้มครองแผ่นดินและชุมชนซึ่งเป็นต้นเค้าของเทพ “เปิ่นโถวกง” ในไทย แต่มีหน้าตาสีผิวและการแต่งกายแบบชาวสูงวัยชาวมาเลย์ Wang (2022: 6) เรียกลักษณะการผสมผสานของคติความเชื่อจีน-ท้องถิ่นมาเลย์จากกรณีรูปเคารพดาโต๊ะกงว่า Synthesis หรือการผสมผสานกันจนเกิดเป็นคติความเชื่อแบบใหม่ รูปเคารพพ่อท่านกลายเองก็เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างคติความเชื่อพุทธศาสนาในท้องถิ่นกับศาสนาอิสลาม โดยมี “ทวดกลาย” เทพารักษ์มุสลิมผู้ดูแลแม่น้ำกลายเป็นต้นแบบ

3. การผสมผสานรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมในงานประจำปีจากพิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชและงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง

มีลักษณะที่แตกต่างไปจากการผสมผสานของสองคติความเชื่อในรูปแบบที่หนึ่งและรูปแบบที่สองอย่างชัดเจน เนื่องจากอิทธิพลของ “ความเป็นท้องถิ่น” ที่มีมากกว่าและมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและสภาวะการกลืนกลายไปกับวัฒนธรรมไทยในท้องถิ่นของลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นหลังส่งผลให้เกิดการครอบงำของวัฒนธรรมท้องถิ่นเหนือวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม พิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชและงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองในปัจจุบันจึงกลายเป็นงานประเพณีที่มีกลิ่นอายของความเป็นท้องถิ่นมากกว่าคติความเชื่อของชาวจีน อีกประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของคณะกรรมการศาลเจ้า ซึ่งแต่เดิมมักเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นหลัก จนมาในยุคหลังจึงเริ่มมีบุคคลที่มีความสามารถจากหลากหลายอาชีพเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานของศาลเจ้ามากขึ้นโดยไม่ได้จำกัดแค่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนเพียงอย่างเดียว ทำให้ศาลเจ้ากลายเป็นที่รู้จักมากขึ้นในแง่มุมอื่นนอกเหนือจากการเป็นเพียงศาสนสถานของชาวจีน

บทสรุป

ลักษณะการผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่นของศาลเจ้าพระเสื้อเมืองและศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองสามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะสำคัญจากปัจจัยที่แตกต่างกัน ลักษณะแรก การนับถือเทพารักษ์ประจำถิ่นนครศรีธรรมราช ได้แก่ พระเสื้อเมือง และพ่อท่านม่วงทอง ในฐานะเทพ “เปิ่นโถวกง” (本头公) คติความเชื่อคนสองกลุ่มมีบริบทเดียวกัน ลักษณะที่สอง เทพประธานรูปลักษณ์ศิลปะท้องถิ่นในศาลเจ้าแบบจีน รูปเคารพพระเสื้อเมืองมีรูปลักษณ์ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ เนื่องด้วยศาลเจ้าพระเสื้อเมืองเคยเป็นเทวาลัยของพราหมณ์มาก่อน อีกทั้งยังตั้งอยู่ในชุมชนพราหมณ์นครโบราณ รูปเคารพพ่อท่านม่วงทองมีรูปลักษณ์คล้ายกับพระพุทธรูป รูปลักษณ์แบบพระพุทธรูปของเทพประธานมาจากตำนานเรื่องเล่าของพระเกจิอาจารย์ในอดีตที่สร้างความศรัทธาให้แก่ชาวจีน ชาวจีนนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสามในฐานะเทพเปิ่นโถวกงผู้ดูแลคุ้มครองทางน้ำสามแพรก และลักษณะที่สาม การผสมผสานรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมในงานประจำปี ได้แก่ พิธีบวงสรวงสักการะพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพิธีบวงสรวงเทวดาผู้คุ้มครองเมืองตามพิธีพราหมณ์ แต่มีการนำธงอาญาสิทธิ์ตามคติความเชื่อของจีนมาใช้ในพิธีกรรมด้วย และงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง มีการ

ประกอบพิธีกรรมไหว้เทพเจ้าตามธรรมเนียมจีนร่วมกับการจัดงานมหรสพรื่นเริงเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ประเพณีพิธีกรรมในงานประจำปีทั้งสองล้วนเกิดขึ้นจากการวางแผนงานของคณะกรรมการศาลเจ้าที่ต้องการให้งานประเพณีของศาลเจ้าเป็นที่รู้จักแพร่หลาย

แม้ว่าคติความเชื่อลูกผสมในบางลักษณะอาจนำไปสู่การลดทอนความเข้มข้นของพิธีกรรมตามคติจีนดั้งเดิม อย่างเช่นในกรณีของศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองที่ได้มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมในงานบุญประจำปีศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองให้เป็นงานเฉลิมฉลองของคนในชุมชนมากขึ้น แต่เมื่อมองในมุมกลับกัน ศาลเจ้าจีนได้กลายเป็นสถานที่รวมจิตวิญญาณของทุกคนในชุมชนมากขึ้น จากการพูดคุยกับบุคคลทั่วไปที่รู้จักศาลเจ้าพบว่าหลายคนยังไม่เข้าใจถึงลักษณะของ “ความเป็นท้องถิ่น” ที่อยู่ใน “ความเป็นจีน” หรือแม้แต่ลูกหลานชาวจีนในพื้นที่เองไม่เคยทราบด้วยซ้ำว่า เทพประธานในศาลเจ้าจีนที่ตนได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวให้กราบไหว้ในช่วงเทศกาลจีนไม่ได้มีรูปลักษณ์เป็น “เทพเจ้าจีน” ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ควรได้รับการเผยแพร่ต่อสาธารณชนชาวนครศรีธรรมราช ตลอดจนบรรจุเนื้อหาในสาระการเรียนรู้เรื่องท้องถิ่นศึกษา เพื่อให้ลูกหลานชาวนครศรีธรรมราชได้รับรู้ถึงการอยู่ร่วมกันของบรรพบุรุษสองกลุ่มภายใต้วิถีต่างคติความเชื่อในสังคมแห่งพหุวัฒนธรรมของไทย ในขณะที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราชสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประกอบการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรรมของจังหวัด โดยนำลักษณะการผสมผสานของคติความเชื่อจากคนสองกลุ่มมาเป็นตัวชูเอกลักษณ์ของศาลเจ้า ทำให้ศาลเจ้าจีนในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้กลายเป็นอีกหนึ่งหมุดหมายสำคัญของนักท่องเที่ยวในการมาเยือนจังหวัดนครศรีธรรมราช หากศาลเจ้าเป็นเพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกแช่แข็งวัฒนธรรมไว้ให้คนเพียงใดกลุ่มหนึ่งกลุ่มหนึ่ง ต่อไปในอนาคตอาจเป็นการยากที่จะได้เห็นศาลเจ้าจีนยังคงตั้งอยู่ได้ในสภาพสังคมไทยที่แปรเปลี่ยนไปตามกระแสพลวัตอยู่ตลอดเวลา

การผสานคติความเชื่อของชาวจีนกับคติความเชื่อของท้องถิ่น: กรณีศึกษาศาลเจ้าพระเสื้อเมือง และศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

รายการอ้างอิง

กรรณิการ์ ตันประเสริฐ, ภูธร ภูมะธน, แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์, ต้วน ลี่เชิง, ชวลิต อังวิทยาธร, ทิวา ศุภจรรยา, และ สุกรี เจริญสุข. (2540). *รายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์ เรื่อง นครศรีธรรมราช: กรณีศึกษา 1. การตั้งถิ่นฐานที่กรุงชิงและพรุควนเคร็ง 2. จีน: ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ผู้คนและวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.

จอมพณ สมหวัง, และ พระสุกฤษฎิ์ ปิยสีโล (ทะรินทร์). (2561, มกราคม-มิถุนายน). อิทธิพลของท้าวจตุโลกบาลที่มีต่อสังคมพุทธศาสนาล้านนา. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 3*(1), 13-24.

จำรัส เพชรทับ. (2552). *ประวัติศาสตร์ลิซล: คนสันทรายและสายน้ำ.* กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.

ชวลิต อังวิทยาธร. (2552). *ประวัติศาลเจ้าพระเสื้อเมือง (ปึงเถ้ากง).* นครศรีธรรมราช: ม.ป.พ.

ณัฐวัฒน์ ภัทรสิริรดานันท์. (25 กรกฎาคม 2566). *รายการระเบียงใต้* [วิดิทัศน์]. NBT South. https://www.youtube.com/watch?v=Sc2yi82-yKQ

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา. (2503). *ตำนานพิธีตรุษ พระนิพนธ์กับทั้งพระวิจารณ์:* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงอักษรสารกิจ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2503. กรุงเทพฯ: มหาดไทย กรมราชทัณฑ์.

ตรี อมาตยกุล. (2517). *จังหวัดนครศรีธรรมราช.* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปณกิจศพนางจวน มัลลิกะมาส วันที่ 23 ธันวาคม 2517. กรุงเทพฯ: กิจสยามการพิมพ์.

ถาวร สิกขโกศล. (2562, มกราคม). ปุนเถ้าก๋ง เทพผู้คุ้มครองชุมชนจีนโพ้นทะเล. *ศิลปวัฒนธรรม, 40*(3), 152-169.

ปรีชา นุ่นสุข. (2531, สิงหาคม). *รายงานการสัมมนา เรื่อง พัฒนาการของศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช.* การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 4 วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชและกรมศิลปากร.

ภูมิ จิระเดชวงศ์. (25 กรกฎาคม 2566). *รายการระเบียงใต้* [วิดิทัศน์]. NBT South. https://www.youtube.com/watch?v=Sc2yi82-yKQ

วิเชียร ณ นคร. (2513). *พระราชพิธีตรุษเมืองนคร.* คลังข้อมูลดิจิทัลมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/347/1/พระราชพิธีตรุษเมืองนคร.pdf

วิเชียร ณ นคร, สมพุทธ ธุระเจน, ชวน เพชรแก้ว, ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, และ ปรีชา นุ่นสุข. (2523). *นครศรีธรรมราชของเรา.* กรุงเทพฯ: บางกอกสาส์น.

สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์. (2556). *ปุนเถ้ากง: เทพ "เจ้าที่" จีนในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2553). ศาสนา. ใน *แนวคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). (น. 79-92) เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ก). *ชื่อภาษาจีนของศาลเจ้าพระเสื้อเมืองระบุว่า "ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง" (本頭公廟).* ณ ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ข). *ชื่อภาษาจีนของศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทองระบุว่า "ศาลเจ้าเปิ่นโถวกง" (本頭公廟).* ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 24 กันยายน

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ข). *รูปเคารพพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช.* ณ ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ค). *รูปเคารพพ่อท่านกลาย พ่อท่านม่วงทอง พ่อท่านเตี่ย/พ่อท่านข่อยเตี่ย.* ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 24 กันยายน

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ฅ). *รูปเคารพพ่อท่านม่วงทอง.* ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 24 กันยายน

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ฆ). *รูปเคารพพ่อท่านเตี่ย (พ่อท่านข่อยเตี่ย).* ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 24 กันยายน

อุมา สินธุเศรษฐ (2566ง). *เทวดาน้อยอัญเชิญธงประจำทิศทั้ง 4 ทิศเพื่อนำเจ้าภาพเข้าสู่พิธีบวงสรวง.* ณ ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ถ่ายเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม

Bannong Lamugai（泰）班侬·拉姆盖. (2016). *泰国华侨华人本头公信仰研究.* 北京外国语大学博士学位论文.

Li Wangbing 李汪炳. (2017). *五營神將與五方五色令旗的研究民間信仰報告*，宗教學研究所佛光大學.

Lin Changhua 林长华. (2015). *台湾和闽南的崇龟风俗.* 年03月民俗非遗研讨会论文集.

Ruan Fucai阮福才 & Ruan Shungui阮顺贵. (2018). 越南南方"本头公崇拜"的考察与研究. *华侨华人文献学刊, 6*(1), 196-206.

Wang, Z. (2022). The dynamic process of syncretism : Datuk Gong worship in Malaysia. *HTS Teologiese Studies/Theological Studies, 78*(4), http://doi.org/10.4102 /hts.v78i4.7269

Xu Che徐彻 & Chen Taiyun陈泰云. (2022). *佛界百佛.* 上海：上海三联书.

บุคลานุกรม

เคียม (นามสมมุติ) อดีตกรรมการศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์) อุมา สินธุเศรษฐ (ผู้สัมภาษณ์). ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 20 พฤษจิกายน 2566.

เชาว์ (นามสมมุติ) กรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมือง (ผู้ให้สัมภาษณ์) อุมา สินธุเศรษฐ (ผู้สัมภาษณ์). ณ ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2566.

โต (นามสมมุติ) อดีตกรรมการศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์) อุมา สินธุเศรษฐ (ผู้สัมภาษณ์). ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566.

เปีย (นามสมมุติ) ชาวสิชลผู้ศรัทธาในศาลเจ้าพระเสื้อเมือง (ผู้ให้สัมภาษณ์) อุมา สินธุเศรษฐ (ผู้สัมภาษณ์). ณ ศาลเจ้าพ่อท่านม่วงทอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566.

เม้ง (นามสมมุติ) ผู้ดูแลศาลเจ้าพระเสื้อเมือง (ผู้ให้สัมภาษณ์) อุมา สินธุเศรษฐ (ผู้สัมภาษณ์). ณ ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2567.

Received: January 12, 2024
Revised: April 29, 2024
Accepted: May 13, 2024